

El poeta Miguel I

Després d'anys de demandes de la família i dels amics, finalment s'ha constituït la Fundació Miguel Hernández, que gestionarà la seua herència patrimonial i literària. El Govern valencià i la Diputació d'Alacant en són els impulsors.

Dalt, Miguel Hernández en un retrat de Buero Vallejo. Baix, el menjador de la seua casa-museu d'Oriola, cuidada amb saviesa i calor popular.

La blanca cantonada número 73 de l'actual calçada Miguel Hernández, carrer de la Llibertat durant la Segona República espanyola i d'Arriba sota la dictadura d'El Pardo, és un elemental domicili de carreus i argamassa, de tradició aràb, construït el 1811 i emplaçat en un solar escarpat del faldar de la serra. En aquesta planta baixa de la fronterera i eclesiàstica ciutat d'Oriola, avui visitada com a Casa Museu del poeta, Hernández va descobrir Luis de Góngora, Gabriel Miró i Juan Ramón Jiménez emboscats en l'ombra vegetal que guardava el seu diminut hort, després de passejar i de munyir les cabres, o mentre menjava tranquil·lament alguna figa brava encebada pel sol. A uns quants metres, a l'ermita de la Verge de Montserrat, una placa recorda que sant Vicent Ferrer, visitant permanent d'Oriola, hi va predicar el 1411.

A l'estiu i a trenc d'alba, Miguel s'emportava el petit ramat familiar, uns quaranta caps de llet, cap a la muntanya, i després, ja proper el migdia, el tancava, es dutxava i seia a sota de la immortalitzada figuera: "Adán por afición, / hojeo aquí mis horas, / viendo al verde limón como revela / de amarillo sus proras". Un colp furiós de vent huracanant va arrancar de soca-rel aquest arbre fa uns anys, però el bosc microscòpic de l'hort continua oxigenant aquest petit paisatge: una figuera verdal i centenària, una figuera napolitana, importada al país des d'Itàlia pels Borja, una figuera torera, de figa negra, pell suada de bou, una figuera de moro, un llimoner nou i una morera de seda.

Aquesta casa d'infantesa literària fou adquirida per Miguel Hernández Sánchez; *Vicenterre*, natural del Redovà, el Baix Segura, home rude, comerciant de bestiar de llana, i marit de Concepció Gilabert Giner, Conxeta. D'altres *Vicenterres*; com el Tio Corro, Francisco Hernández, veí de Barcelona, on venia cabrits, i el Tio Mancebo, tractant de cavalleria, completaven la nissaga ramadera dels Hernández.

Agenda de records. Més de 50 anys després d'acabada la Guerra d'Espanya, l'Ajunta-

Hernández ja té Fundació

FERNANDO FLUXÀ

El poeta estudiava i llegia a l'habitació que compartia amb el seu germà Vicente, amagat d'un pare ben pràctic. Al costat del llit reposen la maleta de cuir de setze quilos, que Hernández va comprar a costa d'un rellotge regalat per Alexandre, i unes esparidenyes per recórrer Madrid.

La figuera del pati oriolà del matrimoni Hernandez-Manresa, magnífic tendal per a connectar amb els clàssics espanyols d'enjardinada prosa. I Hernández treballava una volta tancava el ramat.

ment oriolà, avui governat pel PP, s'ha fet escàs ressò de la importància universal d'Hernández. La seua casa, cuidada des de 1986 per Antonio Campos, *El Murciano*, fill d'un comissari republicà i baró d'erudició excitada, no guarda una fidelitat harmònica amb el temps estilístic del poeta, i contínuament és desbordada per nodrits batallons de visitants, la majoria escolars, "Un dia passaren fins a 1.200 nens procedents d'Astúries, Barcelona i València", recordava Antonio Campos. Fàcilment expugnable, la casa, pràcticament d'imitació, no ha tingut mai cap sistema de protecció interna. Una raó incontestable perquè Lucía Izquierdo, hereva del poeta, no confiara l'extraordinari patrimoni d'Hernández a l'ajuntament oriolà.

Lucía conserva part de l'obra original d'Hernández, particularment esborranys i cartes, patint perquè es deteriorenen, i també una immensa pinacoteca oferta a Josefina, la viuda del poeta, a més del famosíssim dibuix de Buero Vallejo fotografiant Hernández. Igualment, Lucía usufructua gairebé tot el mobiliari del poeta, amb molta roba personal, la seua manta de matrimoni, la maleta de cuir per viatjar a Madrid, de setze quilos, que Miguel va canviar pel rellotge de nocces que li va regalar Vicente Alexandre, únic detall de la seua boda. A més Lucía té els presents de Miguel a Josefina, amb la correspondència de Neruda, Gregorio Marañón, Concha Zardoya; amb els seus llibres d'estudi a Santo Domingo d'Oriola; amb ventalls i mocadors perfilats per banderes tricolors de la República. I amb alguns contes i joguines, perquè, a més d'un bon aquarellista, Hernández, imbuït d'una antiga inèrcia característica d'algunes comarques valencianes, construïa a la perfecció gats, esquirols, cavallets i gossos en cartó pedra i fusta.

Un acord difícil. Molts amics i estudiosos d'Hernández van pressionar incansablement perquè aquest comptara amb una fundació internacional. Destaquem, oblidant potser massa persones, el periodista i escriptor alacantí Enrique Cerdán Tato, Premi de les Lletres Valencianes, la mateixa Lucía Izquierdo o l'Associació Miguel Hernández de Mutxamel (l'Alacantí), presidida per Julià Antoni Ramírez, ex-loctutor de Ràdio Pirenaica, militant del PCE i espòs de l'actriu, de gran èxit a París, Adelita del Campo, cognom tristament regalat pel lloc on va conèixer el seu nòvio, un camp de concentració nazi francès.

El passat 10 de desembre, se signava a Alacant el protocol d'intencions de la Fundació Miguel Hernández, després d'una agitada negociació, encapçalada per la consellera de Cultura,

València, el cafè Wotka, l'illa de Neruda i un tal Morell

Miguel Hernández naix a Oriola, l'antiga ciutat fronterera d'un aleshores net i tolerant riu Segura, on ell solia nedar. L'horta ferotge i l'exuberant riquesa religiosa és minuciosament reproduïda en l'obra de Gabriel Miró: "Miró és l'escriptor que més m'agrada i, tal vegada, qui més m'ha influït. També Juan Ramón Jiménez", va declarar una volta el poeta.

Miguel Hernández no abandonà mai la seua afecció a la terra, que juntament amb el sexe i la mort, tracen una línia permanent en la seua obra. L'íntim amic Pablo Neruda va calibrar el seu rostre de "patata recién sacada de la tierra", i el va descriure amb dolçor en una famós poema: "Llegaste a mí directamente de Levante. Me traías, / pastor de cabras, tu inocencia arrugada... / un ruisenor manchado de naranjas". El professor Jaume Pérez Montaner defineix la seua poesia com un grapat "d'imatges que arranquen del món elemental i primari de les feines del camp". Vicente Gaos el va retratar com "un huracà capaç de trastornar tot allò que trobava al seu pas".

Va ser alumne de butxaca pobra a les aules del Col·legi Santo Domingo d'Oriola, però els jesuïtes van descobrir les seues capacitats intel·lectuals i li van permetre estudiar amb els fills de les famílies riques. La seua mare, Conxeta, afectuosa i tolerant, hauria volgut que el nen seguira, però, amb 14 anys, el pare, un home violent i terrenal que el va obligar a atendre les cabres i a repartir la llet. Hernández no deixà, però, d'alimentar la seua vocació de poeta: "en cuclillas ordeño / una cabrita y un sueño". Descartades unes oposicions al cos de Correus, Miguel va fer de comptable a la botiga de teixits El Globo, feina que alternava amb la pràctica esportiva al seu equip de futbol, La Repartidora, on feia de porter. Com que jugava molt lent, hi va guanyar-se el malnom de Barbacho, caragol. També era Pelao, per rasurar-se el cap.

Als 21 anys, Miguel Hernández va comprar la primera màquina d'escriure, una Corona portàtil, usada, per 300 pessetes, donant-ne 25 d'entrada. El seu pri-

mer premi literari, el va guanyar en el concurs de l'Orfeó il·licità, amb el poema "Canto a Valencia". Amb el diner de la llet venuda aquell dia, el poeta pastor va llogar un Ford i va arribar a Elx -a les 12'30 de la nit!-, amb el seu amic Carles Fenoll per tal de recollir el premi. La desil·lusió va ser forta: cap moneda, només un joc d'escrivania de taula.

Format enmig del tens ambient dels

Casa-museu d'Hernández. És al número 73 del carrer d'Arriba.

cercles del catolicisme més rígid i els casinos del socialisme rural, va arribar a ser president de la Joventut Socialista d'Oriola. L'amistat amb José Marín, Pepín, el gran Ramón Sijé, advocat i director de l'excel·lent revista literària *El Gallo Crisis. Libertat y Tirania*, va tenir un gran pes en la seua formació. Sijé l'influïrà ideològicament, però només fins que Hernández fugí d'Oriola per anar a Madrid, lloc on no acabarà mai de sentir-se còmode: "¡Asfalto!, ¡qué impiedad para mi planta!". Deia d'ell el seu estimat Vicente Aleixandre: "Calçava espadenyes, el calcer natural al qual s'havia acostumat el seu peu quan era un xiquet, i anava en mànegues de camisa, sense corbata ni coll."

La mort del brillant Pepín, la nit de Nadal del 1935, va representar per Hernández un dolor intens i l'adéu definitiu a la joventut, però no a la seua "aldea", laberint de sotanes, espelmes, convents i dàtils. També havia estat un assidu parroquià de la Fleca dels Fenoll, tertúlia de les lletres composta pels germans Efrén, Josefina i Carles Fenoll, -poeta i forner, domiciliat a Barcelona-, Manuel

Molina, Jesús Poveda i Justino Marín i el seu germà Pepín Sijé. Entre ensaïmades i *suïssos*, cada poeta recitava els seus sonets o elegies dalt d'una escala.

Un obligat viatge a Alacant el 1931 va significar la seua primera relació amb el mar, que el va impressionar apassionadament. "Jo no he estat mai en contacte amb les ones més de dos dies", li diria a l'autor teatral Juan Guerrero Zamora el

FERNANDO FLUXIA

maig de 1935. Hernández també va escriure una missiva a aquest crític des de Madrid: "voldria dur-li per l'agost el Pablo Neruda perquè veja el millor d'aquestes terres. Vull saber si pot residir a l'illa de Tabarca. A més, Pablo té una nena de deu mesos, malalta, vol saber si hi ha bons metges, especialitzats en nens".

Iniciada la guerra, el jove Miguel Hernández va ingressar com a voluntari a l'exèrcit de la República, 5è Regiment de Sapadors Minadors. El van destinar com a comissari polític al Batalló del Campesino, un home amb el qual no va simpatitzar, segons confessió pròpia, a causa del seu caràcter "violent i ignorant". Més tard, va tenir responsabilitats de Cultura i Propaganda en la Primera Brigada Mòbil de Xoc.

Resident a València, on s'havia desplaçat per força el govern de la República, va freqüentar la tertúlia del cafè Wotka, al carrer de la Pau. També va participar al Segon Congrés d'Intel·lectuals en Defensa de la Cultura. A València, Hernández va publicar *Teatro en la guerra. Vientos del pueblo*, llibre pel qual va cobrar 3.000 pessetes de l'època; i *El Labrador de más aire*.

El 29 de setembre de 1939, va ser denunciat per un tal Morell i fou detingut a Oriola. Dos anys i mig després, el 28 de març de 1942, moria de fímbria pulmonar a la infermeria del penal alacantí de Benalua. No va arribar a complir els 32 anys, però la intensitat de la seua vida encara era llastimosament present en el que, segons sembla, va ser el seu darrer poema, del maig de 1941: "Cueipo: pozo cerrado / a quien la sed y el sol han calcinado".

I. B.

Pilar Pedraza, la Diputació d'Alacant, mitjançant el diputat de Cultura Antoni Amorós, els ajuntaments d'Elx i Oriola i el representant i conseller de la família Hernández, l'oriolà Joan Pàmies, acomplint els desitjos de Lucía Izquierdo.

Quan els estatuts definitius de la fundació encara no han estat aprovats, algunes decisions ja s'han pogut concretar, mentre d'altres continuen esperant les negociacions definitives. Així, compondran la fundació 14 membres, 7 d'ells per designació directa dels familiars del poeta, i 7 més en representació de les institucions, amb participació oberta a les entitats privades. No obstant això, el pes intel·lectual de la fundació serà ben discutible, ja que no s'hi trobarà representat cap dels principals investigadors de l'obra d'Hernández, com Josep Carles Rovira, Carme Alemany, Claude Couffon, Dario Puccini, Miguel Àngel Lozano, Juan Cano Ballesta, Jesucristo Riquelme, Samuel Amel, Josep Maria Balcells o Joan Oleza. Ni cap dels seus veritaders amics, com Leopoldo de Luis o Jorge Urrutia.

Un d'aquests estudiosos, l'alacantí Josep Carles Rovira, catedràtic de Literatura i prologuista i seleccionador antològic d'Hernández en moltes edicions, no va voler opinar sobre aquesta marginació. Feroçment atacat per la família Hernández, a pesar d'haver fet una impagable difusió mundial del poeta, Rovira només va considerar "certa traïció" al muntatge de la fundació, i va demanar més protagonisme de la Generalitat i menys del provincianisme municipal. Carles Rovira destaca la importància d'Hernández com a "símbol principal d'una dècada de la poesia espanyola i, fins i tot, de la lírica catòlica oriolana de la seua època". Per Rovira, un exemple desitjable de fundació seria la dedicada al castellonenc Max Aub a Sogorb (l'Alt Palància).

Antoni Amorós va calcular en 15 milions de pessetes el pressupost mínim per mantenir la fundació. Per a la fi d'enguany la Generalitat aportarà un milió de pessetes i cada organisme oficial present en la fundació contribuirà amb mig milió més. Mentrestant, una comissió tècnica elabora els estatuts i el pla financer de l'ens cultural. D'altra banda, un pèrit de la Conselleria de Cultura haurà de valorar el multimilionari patrimoni conservat per Lucía Izquierdo, que inclou el voluminós conjunt de manuscrits i originals dipositats al centre cultural Sant Josep, d'Elx, per Josefina Manresa.

Entrebanca. "Per aconseguir la fundació —assenyala Antoni Amorós, diputat de Cultura de la Diputació d'Alacant—, calia unir esforços i criteris institucionals, molts dels quals no es podien aparellar o inclús eren rotundament distints". La dificultat més notable, la va plantejar l'Ajuntament d'Oriola, poc procliu al programa

Antoni Amorós, diputat provincial de Cultura: "Per aconseguir la Fundació calia unir criteris rotundament distints". Amb la consellera de Cultura, Pilar Pedraza, Amorós ha estat un fragment imprescindible de la tan esperada fundació.

cultural en marxa. Jesús Roca, regidor de Cultura de la capital del Baix Segura, del PP, s'ha esgargamellat acusant el PSOE de prendre d'amatgades totes les decisions.

De moment, la primera prova de foc que havia d'afrontar la Fundació ha estat superada: un projecte massa superb, tal vegada irracional, que propiciava una triple fragmentació per a les seus de l'entitat (Elx, Oriola i Alacant) ha deixat fora aquesta última ciutat, terra del seu calvari mortal, però escassament lligada a la seua vida. No obstant això, fins a última hora i en una decisió sorpresa, no es va conèixer aquesta última proposta, fruit d'un consens difícil i que es deu, sobretot, a la positiva pressió de la Comissió pro-Fundació Miguel Hernández d'Oriola, ciutat en la qual acabaran domiciliant-se els departaments culturals i museístics de la Fundació, a més de l'àrea administrativa, en un principi assignada a Alacant.

El diputat Amorós i la consellera Pedraza ja havien destacat la seua voluntat de situar la seu només a Oriola, encara que Amorós ha apuntat que a Elx es podria establir també un centre d'estudis i investigació, amb l'immens banc documental que va traspasar a la ciutat, fins la majoria d'edat dels néts del poeta, la senyora Manresa. Aquest material ja està inventariat i perfectament classificat. Però almenys la majoria política del sud, PSOE, PP i Esquerra Unida està d'acord amb el criteri d'Enrique Cerdán Tato i de diverses associacions hermandistes, que recomanen la ciutat natal de Miguel Hernández, com la justa, única i principal seu de la memòria lírica d'aquell esplèndid trobador.

La nova antologia poètica *La savia sin otono*, edició de 1991 del Cercle Leopoldo de Luis, Premi Nacional de Literatura espanyola 1979, superava aquesta tardor els 75.000 exemplars venuts.

Ismael Belda